

BULLETIN

Power, Politics & Policy

Vincit Omnia Veritas

No. 8, December 8, 2020

Editorial Board: Vlad Lupan, Victor Chirilă, Liubomir Chiriac, Veaceslav Berbeca, Sergiu Lipcean, Carolina Ungureanu, Eduard Țugui, Veaceslav Ioniță, Ion Tăbârță, Mihai Țurcanu

PREZENȚA MILITARĂ RUSĂ ÎN REPUBLICA MOLDOVA – SUBIECT SENSIBIL PENTRU VIITORUL RELAȚIILOR DINTRE CHIȘINĂU ȘI MOSCOVA

Ion TĂBĂRȚĂ

Încă nu a reușit bine să se finalizeze procesul electoral privind alegerile președințiale din Republica Moldova, că deja se prefigurează primele divergențe dintre viitorul președinte al Republicii Moldova, Maia Sandu, și administrația de la Kremlin. Unele declarații ale dnei Sandu referitoare la prezența trupelor militare ruse, staționate ilegal în stânga Nistrului – care, de fapt, au reiterat poziția oficială a Chișinăului pe acest subiect până la mandatul guvernamental al lui Igor Dodon, exprimat în timpul conducerii cabinetului de miniștri de către Ion Chicu – au deranjat și au provocat reacții negative la Moscova.

Declarațiile președintelui ales Maia Sandu

La scurt timp după câștigarea mandatului președințial din 15 noiembrie 2020, Maia Sandu, într-un interviu pentru cotidianul ucrainean „Evropeiskaya Pravda”¹, a declarat că soluționarea conflictului transnistrean trebuie să includă retragerea completă a militarilor ruși de pe teritoriul Republicii Moldova. La aceste declarații ale dnei Sandu, imediat s-a reacționat negativ la Moscova. Oficialii ruși au catalogat scenariul propus de către viitorul președinte al Republicii Moldova drept o întoarcere la anul 1992, cu care niciodată nu vor fi de acord cei de la Tiraspol.² La declarațiile Maiei Sandu a reacționat și președintele Republicii Moldova în exercițiu, Igor Dodon, pe care le-a considerat drept o greșeală gravă.³

Ulterior, la 30 noiembrie 2020, la conferința de presă, Maia Sandu a venit cu precizări la poziția sa privind prezența militară rusă în stânga Nistrului. Fiind întrebată de către corespondentul de la NTV Moldova dacă, în calitate de președinte, va opta pentru retragerea pacificatorilor ruși, Sandu a specificat că armata rusă dislocată în stânga Nistrului se împarte în Grupul Operativ al Trupelor Ruse (GOTR), care nu are nici un statut juridic pentru aflarea sa pe teritoriul Republicii Moldova, și misiunea de pacificare, aflată în regiunea transnistreană în conformitate cu acordul moldo-rus din 21 iulie 1992. Sandu a reiterat că trupele din GOTR trebuie să fie retrase de către Rusia. Misiunea militară de pacificare, deoarece de mai multă vreme nu există pericolul unor acțiuni armate, să fie transformată în una civilă, sub egida OSCE. La aceste precizări ale dnei Sandu, Ministerul Afacerilor de Externe al Rusiei și administrația prezidențială de la Kremlin au reacționat negativ, accentuând faptul că schimbarea status-quo-ului în problematica conflictului

¹ “Российские войска должны уйти из Приднестровья, а Крым – это Украина”: интервью Майи Санду. / Европейская правда, 20 ноября 2020. / <https://www.eurointegration.com.ua/rus/interview/2020/11/20/7116719/>

² В Госдуме оценили слова Санду о выводе миротворцев из Приднестровья. / РИА Новости, 20.11.2020. // https://ria.ru/20201120/pridnestrove-1585556444.html?utm_source=yxnews&utm_medium=desktop&fbclid=IwAR3moyhstMkf1nc8U9O6YLTg1w3TvYgs5TxCWX5q_8Q1WbmhAFqRX6WS010

³ Dodon, despre declarația lui Sandu privind Transnistria: O mare greșeală. / Sputnik Moldova, 21.11.2020. / <https://ro.sputnik.md/moldova/20201121/32592754/dodon-declaratii-maia-sandu-transnistria.html>

ar putea duce la destabilizarea situației în regiunea transnistreană.⁴ Ministrul de externe rus, Serghei Lavrov, și-a permis să califice drept „iresponsabile” solicitările Maiei Sandu referitoare la subiectul trupelor ruse din stânga Nistrului.⁵

Istoricul prezenței trupelor ruse în Republica Moldova

Problema armatei ruse, staționate în stânga Nistrului, este una esențială pentru reglementarea politică a conflictului transnistrean. Prin semnarea acordului moldo-rus din 21 iulie 1992 a avut loc trecerea de la faza militară a conflictului transnistrean în faza post-conflict, cea a reglementării. Articolul 4 al acordului se referă la fosta a 14-a armată sovietică, care prevede că statutul, ordinea și calendarul retragerii treptate a armatei ruse urmau a fi determinate în procesul de negocieri dintre Federația Rusă și Republica Moldova. În conformitate cu alineatul 3 al articolului 2 al documentului, o unitate militară rusească din armata a 14-a a fost dislocată în regiunea transnistreană ca parte a Comisiei Unificate de Control (CUC) în calitate de garant al respectării înțelegerilor acordului din 21 iulie 1992.

Evoluția ulterioară a problematicii transnistrene va scoate în evidență că, în așa mod, acordul moldo-rus din 21 iulie 1992 a legalizat șederea unei părți din fosta armata a 14-a pe teritoriul Republicii Moldova în calitate de misiune de pacificare, iar restul unităților armatei ruse, transformate ulterior în GOTR, din cauza ambiguității articolului 4 al documentului, nu au fost retrase de Rusia, acestea neavând nici un statut juridic oficial al dislocării lor în stânga Nistrului.

Ulterior, Chișinăul a depus mai multe eforturi să obțină din partea Moscovei retragerea trupelor sale staționate ilegal în stânga Nistrului. Bunăoară, Republica Moldova și Federația Rusă au semnat la 21 octombrie 1994 *Acordul cu privire la statutul juridic, procedura și calendarul retragerii formațiunilor militare ale Federației Ruse aflate temporar pe teritoriul Republicii Moldova*. Este un document cu elemente contradictorii. Pe de o parte, în conformitate cu punctul 2 al acordului, Rusia se angaja ca timp de trei ani să-și retragă armata de pe teritoriul Republicii Moldova. De cealaltă parte, în document este stipulat că Rusia își va sincroniza procesul de retragere a armatei sale cu reglementarea politică a conflictului și cu determinarea statutului juridic al regiunii transnistrene (așa-numitul „principiul sincronizării”). Acordul moldo-rus din 21 octombrie 1994 nu a intrat în vigoare, deoarece el nu a fost ratificat de către Federația Rusă.

La 20 martie 1998, la Odessa a fost semnat *Acordul cu privire la măsurile de consolidare a încrederii și dezvoltării contactelor între Republica Moldova și Transnistria*. În conformitate cu punctul 1 al acestui acord, în termen de două luni, numărul forțelor de menținere a păcii din zona de securitate urmau a fi reduse până la aproximativ 500 de militari de fiecare parte. În punctul 3 al acordului, CUC-ul, timp de o lună, trebuia să prezinte o analiză a modului de executare a înțelegerilor convenite la 21 iulie 1992, cu scopul de a asigura realizarea în totalitate a lor și a reduce confruntarea militară în zona de securitate, luând în calcul demilitarizarea ei pe etape. Reieșind din aceasta perspectivă, părțile au susținut propunerea de a accepta în zona de securitate pacificatorii ucraineni. În punctul 6 al documentului de la Odessa, părțile au convenit să contribuie în mod rapid la retragerea arsenalului militar rus suplimentar din regiunea transnistreană. Ucraina s-a oferit să asigure tranzitarea acestuia pe teritoriul său.

În anii '90, după finele „războiului rece”, subiectul fostelor armate sovietice din Europa era pe agenda politică a reuniunilor internaționale. Federația Rusă s-a obligat la summit-ul OSCE de la Istanbul din 18-19 noiembrie 1999 să-și retragă complet și necondiționat, până la sfârșitul anului 2002, trupele și armamentul său de pe teritoriul Republicii Moldova în cadrul angajamentelor în cadrul Tratatului cu privire la Forțele Armate Convenționale în Europa (FACE). Rusia a îndeplinit doar parțial angajamentele asumate la Istanbul în noiembrie 1999.

La 7 decembrie 2002, Consiliul Ministerial al OSCE de la Porto a adoptat o nouă decizie cu privire la Republica Moldova, prin care s-a extins până la 31 decembrie 2003 termenul acordat Federației Ruse de a-și retrage trupele și armamentul său din regiunea transnistreană. Decizia de la Porto, la insistența Rusiei, conține unele deosebiri față de cea de la Istanbul, stipulându-se prevederea de *retragere completă*, în loc de *retragere necondiționată*. O altă deosebire este că retragerea trebuia să aibă loc cel târziu până la data de

⁴ Sandu потребовала вывести из Приднестровья российских военных. / РИА Новости, 30.11.2020. / <https://ria.ru/20201130/voennyie-1586935281.html>;
В Кремле ответили на заявление Санду о выводе военных из Приднестровья. / РИА Новости, 30.11.2020. / <https://ria.ru/20201130/status-1586942265.html>

⁵ Лавров назвал безответственной идеею Санду вывести войска из Приднестровья. / Деловое информационное пространство РБК, 01 дек. 2020. / <https://www.rbc.ru/politics/01/12/2020/5fc65b159a79472e79b94dc3>

31 decembrie 2003 „*cu condiția că vor exista condițiile necesare*”. Mai mult, declarația de la Porto prevede doar *intenția* Rusiei de a-și retrage trupele și armamentul, și nu *obligație* asumată, cum era prevăzut la summitul de la Istanbul din anul 1999. Aceste diferențe au fost pentru Chișinău un pas înapoi față de declarația de la Istanbul și, totodată, un semnal foarte clar că Rusia nu manifestă interes să-și retragă contingentul militar din Republica Moldova în termenul convenit la Porto în 2002.

Problema prezenței armatei ruse în regiunea transnistreană a fost esențială în cazul *Memorandumului Kozak* din noiembrie 2003, în urma căruia Republica Moldova urma să devină federație. În articolul 17 al proiectului de federalizare se stipula că cele două părți se adresau Federației Ruse pentru garanții militare ale respectării prevederilor politice ale memorandumului. După refuzul Chișinăului de a semna *Memorandumul Kozak*, Rusia a stopat orice retragere de armament de pe teritoriul Republicii Moldova în conformitate cu angajamentele de la Istanbul și Porto. Din anul 2007, când Federația Rusă a decis să-și suspende participarea în cadrul FACE, Moscova a refuzat să mai abordeze subiectul retragerii trupelor sale de pe teritoriul Republicii Moldova în dialogul bilateral moldo-rus, dar și la reuniunile oficiale internaționale. Dimpotrivă, Rusia a depus eforturi de a fortifica statutul juridic al prezenței trupelor ruse în stânga Nistrului.

În contextul alegerilor parlamentare din 5 aprilie 2009, la 18 martie 2009 la Moscova, în prezența președintelui Federației Ruse, Dmitrii Medvedev, într-o *declarație comună*, Vladimir Voronin și Igor Smirnov au recunoscut rolul stabilizator al misiunii ruse de pacificare în regiune, exprimându-și recunoștința față de Rusia pentru eforturile depuse în calitate de mediator în soluționarea problematicei transnistrene. Esența acestei declarații este că contingentul militar rus cu statut de pacificator va staționa în Republica Moldova până la soluționarea finală a conflictului transnistrean.

După reluarea negocierilor în formatul „5+2”, la 17-18 aprilie și 13 iulie 2012 la Viena, a fost stabilită agenda oficială a procesului de negocieri. Problema prezenței ruse în regiunea transnistreană a fost inclusă în ultimul coș la problemele legate de securitate. De atunci, orice tentativă a Republicii Moldova legată de subiectul retragerii forțelor ruse din regiunea transnistreană, fie că este vorba de GOTR, sau de transformarea misiunii militare ruse de pacificare în una civilă internațională, a fost blocată din start, atât de Moscova, cât și de Tiraspol. Federația Rusă consideră că acest subiect nu poate fi discutat până nu va fi identificată soluția reglementării politice a conflictului transnistrean. Rezoluția Adunării Generale a ONU din anul 2018 cu privire la retragerea trupelor ruse de pe teritoriul Republicii Moldova este una salutară și de maximă importanță pentru Chișinău, dar deocamdată fără consecințe juridice și practice, deoarece Rusia consideră acest document unul provocator pentru stabilitatea situației din regiune.

Contextul politic din Republica Moldova

Apare întrebarea firească și logică de ce Rusia a reacționat atât de disproporțional la cele spuse de către Maia Sandu referitor la prezența trupelor ruse în stânga Nistrului? Explicațiile ar fi următoarele:

1. Pierderea de către Igor Dodon, un politician cu valențe accentuate pro-ruse, a alegerilor președințiale din noiembrie 2020 în fața Maiei Sandu, orientată vectorial spre vest, a fost tratată de către Moscova drept o înfrângere geopolitică a sa în Republica Moldova, în defavoarea SUA și UE. După episodul cu Narișkin din 2010, geostrategii de la Kremlin au schimbat strategia politică în Republica Moldova, acționând etapizat. Inițial, au fost create noi proiecte politice de inspirație pro-rusă (Dodon și Usatîi). Ulterior, unul din aceste proiecte politice (PSRM) a devenit partid parlamentar. La următoarea etapă, Moscova a căpătat influență politică asupra uneia dintre cele mai importante instituții în stat (președinția). În fază finală, prin intermediul interpușilor săi politici (Dodon și PSRM), Rusia are drept scop să dețină controlul politic asupra proceselor politice interne din Republica Moldova. Practic, la acest control politic al Moscovei la Chișinău s-a ajuns în anul 2019, odată cu venirea PSRM-ului la guvernare. Alegerile prezidențiale din 2020, prin recâștigarea unui nou mandat de către Dodon, urmau să consolideze pozițiile politice ale Rusiei în Republica Moldova.

2. Federația Rusă are nevoie de control politic la Chișinău pentru a-și întări pozițiile sale geopolitice atât în Republica Moldova, cât și în regiune. Paravanul în betonarea pozițiilor geopolitice ruse în Republica Moldova o reprezintă regiunea transnistreană. Având control politic la Chișinău, Moscova are drept scop final să impună un plan politic de soluționare a conflictului transnistrean, în urma căruia să aibă garanții juridice de control asupra întregului teritoriu al Republicii Moldova. Acest plan urmează a fi implementat

printr-un document de genul *Memorandumului Kozak*, în urma căruia s-ar ajunge fie la „*transnistrizarea*” (Tiraspolul ar avea drept de veto asupra deciziilor luate de guvernul de la Chișinău), fie la „*finlandizarea*” Republicii Moldova (după modelul Finlandei în perioada „războiului rece”, care în politica externă era dependentă de URSS). Prealabil, la Chișinău trebuie „pregătit terenul” pentru federalizarea *de facto* a Republicii Moldova, prin adoptarea unui set de legi de genul: dreptul de veto dat UTA Găgăuziei în relația cu Chișinăul, întărirea statului linei ruse printr-o revenire, practic, la situația lingvistică din perioada sovietică și dominarea totală a spațiului informațional moldovenesc de către mass-media rusească. Cel mai probabil, acest pachet de legi cu caracter geopolitic urma să fie promulgat în cel de-al doilea mandat al lui Dodon. Anume acest pachet de legi cu substrat geopolitic a fost votat în grabă, cu scandal, și cu încălcarea tuturor normelor procedurale de către PSRM în parlament la 3 decembrie 2020.

3. Forța armată reprezintă principalul element de *hard power* al Rusiei în politica externă. Revanșismul geopolitic al Rusiei, conduse de Vladimir Putin, contra occidentului se bazează pe forța militară, utilizată constant de către Moscova începând cu 2000 până în prezent. În fostele republicii sovietice Georgia și Ucraina, Rusia a intervenit cu trupele sale în cel mai direct mod. În cazul Republicii Moldova, Moscova insistă asupra faptului că stabilitatea în problematica transnistreană este garantată de trupele ruse dislocate în stânga Nistrului, pe care le prezintă drept pacificatoare fără a specifica faptul că GOTR-ul nu are nici un drept juridic pentru dislocarea pe teritoriul Republicii Moldova. Prezența trupelor sale militare în stânga Nistrului este un instrument puternic al Rusiei de influență asupra Republicii Moldova, cu perspectiva extinderii influenței geopolitice ruse în regiune. Rusia condiționează retragerea trupelor sale din stânga Nistrului cu soluționarea politică a conflictului transnistrean („principiul sincronizării”), cu toate că nu putem avea certitudinea că identificarea statului regiunii transnistrene în componența Republicii Moldova va duce la retragerea trupelor ruse din stânga Nistrului. De exemplu, în punctul 17 al *Memorandumului Kozak*, părțile se adresau Federației Ruse să acorde garanții militare, prin prezența trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova, referitor la cele convenite politic în acordul care urma să fie semnat dintre Chișinău și Tiraspol.

Concluzii

Reacțiile disproporționale ale Moscovei la declarațiile viitorului președinte al Republicii Moldova, referitoare la trupule ruse din stânga Nistrului, care reprezintă punctul oficial al Chișinăului în soluționarea problematicii transnistrene, este un indiciu evident că în viitor orice dialog constructiv în relația moldo-rusă va fi în dependență directă de poziția Republicii Moldova referitoare la acest subiect. Relațiile bune cu Rusia, pe care și le dorește Maia Sandu, și anume – deblocarea exporturilor produselor agroalimentare moldovenești pe piața rusă, obținerea asigurărilor sociale pentru cetățenii moldoveni care au muncit acolo, dar și alte subiecte de interes pentru Chișinău – Moscova dă de înțeles că vor depinde de toleranța Chișinăului față de prezența trupelor ruse în stânga Nistrului. Înfrângerea lui Dodon la alegerile președințiale din noiembrie este dureroasă pentru Rusia, însă Moscova va fi de acord să conlucreze cu orice politician de la Chișinău, care manifestă indulgență față de prezența trupelor ruse pe teritoriul Republicii Moldova. Prezența armatei ruse în stânga Nistrului garantează Kremlinului influența geopolitică a Rusiei în Republica Moldova și în regiune. În aceste condiții, viitorul președinte va trebui să dea dovadă de o abordare complexă în gestionarea dosarului moldo-rus, perseverență în politica internă și consecutivitate în dialogul cu partenerii externi.